

Povezanost pitja alkoholnih pijač z izbranimi starševskimi in vrstniškimi dejavniki pri mladostnikih iz Slovenije

THE ASSOCIATION BETWEEN SELECTED PARENTAL AND PEER FACTORS AND ALCOHOL CONSUMPTION AMONG SLOVENE ADOLESCENTS

Tadeja Hočevar¹, Helena Jeriček Klanšček¹, Saška Roškar¹, Urška Fekonja Peklaj², Nina Scagnetti¹, Maja Roškar¹

¹ Nacionalni inštitut za javno zdravje

² Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Kaj je znanega?

Pitje alkohola pri mladostnikih je tvegano vedenje. Tuje raziskave kažejo, da nanj vplivajo tudi družinski in vrstniški dejavniki ter da je ustrezen pogovor staršev o pitju alkohola varovalni dejavnik kritičnega odnosa mladostnika do alkohola. Za oblikovanje ustreznih preventivnih programov je treba raziskati stanje v Sloveniji.

Kaj je novega?

Na reprezentativnem vzorcu slovenskih mladostnikov smo opredelili stopnjo tveganosti izkušenj s pitjem alkohola glede na pogostost pitja alkohola in opijanja (STIPA). Na STIPA vplivata tudi pogovor s starši in druženje s prijatelji ob večerih. Slovenski starši se s svojimi mladostniki o alkoholu pogovarjajo manj ustrezno.

Navajajte kot:

Hočevar, T. et al. Povezanost pitja alkoholnih pijač z izbranimi starševskimi in vrstniškimi dejavniki pri mladostnikih iz Slovenije. *Javno zdravje* 2019; 10: 1–13.

Prispelo:

19. 8. 2019

Sprejeto:

16. 9. 2019

Korespondenca:

Tadeja.Hocevar@nijz.si

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Attribution 4.0 International licence. (CC-BY licenca). The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY license).

Izvleček

Namen: Zaradi njihove posebne ranljivosti pitje alkohola pri mladostnikih pomeni še posebej tvegano vedenje. Na mladostnikovo pitje alkohola vplivata tudi njegov odnos s starši in vrstniki. Avtorice zanima tveganost izkušenj s pitjem alkohola med slovenskimi 11-, 13- in 15-letniki ter kako so s tem povezani pogovor s starši in izbrani vrstniški dejavniki. Posebno jih zanima pogovor staršev in mladostnikov o alkoholu. **Metode:** V mešani raziskovalni zasnovi avtorice najprej s klastersko analizo opredelijo spremenljivko stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola (STIPA), nato z linearno regresijo ugotavljajo pojasnjevalno moč pogovora s starši in odnosov z vrstniki na mladostnikovo STIPA. S fokusnimi skupinami mladostnikov nadalje raziskujejo, kako se ti s starši pogovarjajo o alkoholu. Kvantitativni del raziskave šteje reprezentativni vzorec 5429 11-, 13- in 15-letnikov iz Slovenije, fokusne skupine so izvedene s po tremi skupinami mladostnikov vseh treh starosti. **Izsledki:** (1) mladostnike iz Slovenije lahko razdelimo v skupine, na podlagi katerih lahko določimo stopnje tveganosti izkušenj mladostnika s pitjem alkohola glede na pogostost pitja alkohola in opijanja (STIPA). (2) Pogovor s starši je lahko varovalni dejavnik glede pitja alkohola pri vseh obravnavanih starostih mladostnika ($p_{11} = 0,000$, $p_{13} = 0,000$, $p_{15} = 0,000$), (3) pojasnjevalna moč izbranega vrstniškega dejavnika se s starostjo mladostnika veča ($p_{11} = 0,000$, $p_{13} = 0,000$, $p_{15} = 0,000$). (4) Pogovori staršev in mladostnikov o alkoholu so različni. **Sklepi:** Dobljeni rezultati so prvi tovrstni v Sloveniji in kljub omejitvam prispevajo k boljšemu razumevanju družinskih in vrstniških dejavnikov glede pitja alkohola pri mladostnikih. Kot taki predstavljajo osnovo za kombiniranje ukrepov omejevanja dostopnosti alkohola z ukrepi, usmerjeni v opolnomočenje staršev in mladostnikov.

Ključne besede: alkohol, mladostniki, starši, vrstniki, pogovor.

Abstract

Background: Adolescents' specific vulnerability makes alcohol consumption risky behaviour. Among other factors, adolescents' alcohol consumption is influenced by their relationships with parents and peers. The authors examine the risk level of alcohol consumption experiences (RLACE) among Slovenian 11-, 13- and 15-year-olds and its connection to conversation with parents and selected peer factors. They look particularly closely at parent-adolescent conversation about alcohol. **Methods:** Using a mixed research design, the authors first employ cluster analysis to define the variable of the risk level of experiences of alcohol consumption (RLACE). Then, they apply linear regression to identify the explanatory power of conversation with parents and relationships with peers regarding the RLACE. Focus groups with adolescents are conducted to obtain an insight into how they talk to their parents about alcohol. The quantitative part of the study consists of a representative sample of 5429 adolescents aged 11, 13 and 15 years. The focus groups are conducted with three groups including the participants of each age group. **Results:** (1) Slovenian adolescents can be categorized into groups which can serve as bases to determine the RLACE with regard to the frequency of drinking alcohol and intoxication. (2) In all the age groups conversation with parents can be a protective

factor in alcohol consumption ($p_{11}=0.000$, $p_{13}=0.000$, $p_{15}=0.000$). (3) The explanatory power of the selected peer factor increases with adolescents' age ($p_{11}=0.000$, $p_{13}=0.000$, $p_{15}=0.000$). (4) Parent-adolescent conversations about alcohol differ. **Conclusions:** The findings of the study are the first of their kind in Slovenia and they add to a better understanding of family and peer factors in adolescents' alcohol consumption. As such they represent an important foundation for combining measures restricting the availability of alcohol with those empowering parents and adolescents.

Key words alcohol, adolescents, parents, peers, conversation.

I UVOD

I.1 Posebna ranljivost mladostnikov za pitje in nekatere negativne učinke alkohola

Mladostniki lahko zelo hitro posežejo po alkoholu in so za nekatere škodljive učinke alkohola še posebno ranljivi (1–3). Njihov frontalni režanj v možganih se še razvija (1–2), zato lahko impulzivno in nekritično posegajo po večjih količinah alkohola, popiti alkohol pa negativno učinkuje na nadaljnji razvoj možganov (3). Slednje se kaže v slabših izvršilnih funkcijah ter slabšem prostorskem zaznavanju in spominu (3–5), povezano pa je tudi s težavami z alkoholom pozneje v življenju (6–8). Opijanje je povezano s pogostostjo kajenja tobaka in marihuane, pogostostjo poškodb in pretefov z vrstniki ter slabšim učnim uspehom (9, 10). Mladostniki so sicer bolj dovzetni za stimulative učinke alkohola kot odrasli, manj občutljivi za negativne učinke akutne zastrupitve z alkoholom, kot so sedacija, glavobol po streznitvi in izguba mišične koordinacije in so običajno zmožni piti večje količine alkohola kot odrasli, ne da bi se onesvestili ali postali zaspani (11). Zato posegajo po večjih količinah alkohola (12) in počnejo stvari, za opravljanje katerih niso v ustreznem stanju (11). Njihova ranljivost pa izhaja tudi iz dejstva, da so težave s psihoaktivnimi snovmi pri njih težje zdravljene kot pri odraslih (12).

I.2 Starševski dejavniki glede pitja alkohola pri mladostnikih

Poleg genetskih dejavnikov (13) na pogostost pitja alkohola pri mladostnikih vplivajo tudi pitje alkohola staršev, starševski nadzor ter toplina in skrbnost v odnosu do otroka (14, 15). Otroci staršev, ki postavljajo argumentirane zahteve in jasna pravila, jih zanima mnenje otrok in jih spodbujajo k lastnemu razmišljanju, so odzivni, topli in dosledni, so dobro socialno prilagojeni, kompetentni in se v najmanjši meri vedejo tvegano (npr. pitje alkohola, raba drog, vandalizem) (16, 17). Glede pitja alkohola ima pomemben učinek pogovor o alkoholu, sporočila staršev v zvezi s tem (18), spontanost pogovora (19, 20) in način izmenjave mnenj po principu 'povem-povej' (21). Pogovor med starši in mladostnikom po principu 'povem-povej' pri mladostniku spodbuja razvoj spoznavne in socialnih spretnosti, kar mu omogoča, da je v večji meri kompetenten tudi izven družine. S tem ko starši svoje otroke spodbujajo k lastnemu razmišljanju in tako spodbujajo razvoj psihološke neodvisnosti mladostnikov, jih motivirajo tudi za spontano in prostovoljno pripovedovanje o sebi. Tako pa starši svojega otroka lahko tudi bolje spremljajo, saj na ta način izvedo tudi, kaj se z njihovim mladostnikom dogaja, kadar oni niso poleg (21).

Po drugi strani, če so starši neodzivni in ne spremljajo svojih otrok, niso podporni in ne postavljajo jasnih zahtev, imajo slednji v večji meri nižje socialne spretnosti, pomanjkanje samoregulacije vedenja in socialne odgovornosti ter vedenjske probleme, vključno s pitjem alkohola in rabo prepovedanih drog (17).

I.3 Vrstniški dejavniki pitja alkohola pri mladostnikih

Vrstniki imajo pomembno vlogo pri pitju alkohola mladostnikov (13, 22, 23). Kakovostni vrstniški odnosi so povezani z duševnim blagostanjem mladostnikov (24), nekakovostni pa s tveganimi vedenji, tudi pitjem alkohola (25, 26). Vrstniški dejavniki pomenijo več neposrednega tveganja za pitje alkohola kot družinski (27, 28), družinski dejavniki, kot so skrb, spremljanje in neodobravanje pitja s strani staršev, pa blažijo učinek vrstnikov (29).

I.4 Kaj kažejo slovenske raziskave?

V zadnji objavljeni slovenski raziskavi na reprezentativnem vzorcu iz leta 2014 so ugotovili, da je skoraj polovica slovenskih 15-letnikov alkohol že pila v starosti 13 let ali manj, da je bil eden od treh 15-letnikov že vsaj dvakrat v življenju opit in da vsak sedmi 15-letnik pije alkoholne pijače vsaj enkrat tedensko. 11-, 13- in 15-letni mladostniki sicer v največji meri nikoli ne pijejo alkoholnih pijač ali pa popijejo manj kot eno (30).

V raziskavi ESPAD so ugotovili povezanost pitja alkohola pri mladostnikih s starševskimi dejavniki, in sicer s starševskim nadzorom, vezanim na vedenje, kje njihov otrok preživlja sobotne večere (31). V drugih slovenskih raziskavah, ki sicer niso vključevale reprezentativnih vzorcev, pa so ugotovili povezanost pitja alkohola pri mladostniku s pitjem alkohola staršev (32–34), pridelavo in hrambo alkohola doma, starševskim vzgojnim slogom ter odnosom med starši in mladostniki (32). Ugotovili so, da ni povezave z materinimi pohvalami, telesnimi in drugimi kaznimi ter razvezo (32).

V nekaterih slovenskih raziskavah, ki niso vključevale reprezentativnega vzorca, so ugotavljali povezanost pitja alkohola pri mladostniku z vrstniškimi dejavniki, pogostostjo pitja alkohola in opijanja ter pogostostjo zahajanja v lokale s strani prijateljev (32). Kot so poročali mladostniki sami, nekateri pijejo alkohol zaradi večje sprejetosti med vrstniki (32), vrstniki pa jih vsaj občasno spodbujajo k pitju alkohola (32, 35, 36). Ugotovljeni vrstniški dejavniki tveganja za pitje alkohola so bili tudi opijanje kot pogoj za prijateljstvo in socialne sankcije nepivcev, vpliv partnerja, alkohol kot normirana pijača in nemožnost izbire nepivske družbe (37).

1.5 Namen in cilji raziskave

Izhajajoč iz spoznanj o tveganosti izkušenj s pitjem alkohola in tujih raziskav o starševskih in vrstniških dejavnikih ter pomanjkanju teh v slovenskem okolju, smo med mladostniki, starimi 11–15 let, 1) opredelili vzorce pitja alkohola mladostnikov po pogostosti pitja alkohola in opijanja ter na podlagi tega opredelili stopnjo tveganosti izkušenj s pitjem alkohola. Nato smo 2) preverili, v kolikšni meri se starševski in vrstniški dejavniki glede pitja alkohola kažejo pri mladostnikih v Sloveniji. To smo ugotavljali na reprezentativnem vzorcu slovenskih 11-, 13- in 15-letnikov. Da bi ugotovili, kje velja starše glede tega podpreti v največji meri, smo nadalje 3) raziskovali značilnosti pogovora staršev o pitju alkohola z njihovimi mladostniki.

2 METODE

Uporabili smo dve metodi. Za razvrščanje mladostnikov v skupine po vzorcu pitja oz. opredeljevanje stopnje tveganosti izkušenj s pitjem alkohola ter ugotavljanje povezanosti z izbranimi starševskimi in vrstniškimi dejavniki smo uporabili kvantitativno metodo. Izvedli smo jo na podatkih, pridobljenih leta 2010 v okviru širše mednarodne študije Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju (Health Behaviour in School-Aged Children – HBSC).

Nato smo kot vsebinsko dopolnitev izvedli kvalitativno metodo fokusnih skupin o pogovoru s starši o pitju alkohola. Vsebinsko v nadaljevanju beležimo ločeno za obe metodi.

2.1 Udeleženci

2.1.1 Kvantitativni del raziskave

Udeleženci so bili 11-, 13- in 15-letni mladostniki, izbrani na podlagi dvostopenjskega stratificiranega vzorčenja vseh slovenskih osnovnih in srednjih šol ter razredov. Končna baza vzorca je zajemala 5.436 mladostnikov (po pribl. tretjino glede na starost). Podrobneje je metodologija izbora in strukture udeležencev prikazana v monografiji Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov (38).

2.1.2 Kvalitativni del raziskave

Udeležence fokusnih skupin (FS) smo izbirali namensko. Izbrali smo mladostnike, stare 11, 13 in 15 let, ki so bili pripravljani deliti svoje mnenje, razmišljanje in izkušnje o temah, ki nas zanimajo. Velikost vzorca smo določili na podlagi teoretične zasičenosti, ki je skladno s priporočili (39, 40) pomenila izvedbo po 3 FS na starostno skupino.

K sodelovanju pri izvedbi FS smo povabili po tri ljubljanske osnovne in srednje šole iz bližnje okolice raziskovalne organizacije. Med srednjimi šolami smo izbrali eno gimnazijo in dve tehnični srednji šoli. Kontaktno osebo povabljenih šol smo seznanili s potekom raziskave. Za pridobitev podatkov o pogovoru o alkoholu smo izvedli 9 FS oziroma 9 srečanj. Tri FS so bile oblikovane z udeleženci, starimi 11 let, tri z udeleženci, starimi 13 let, in tri z udeleženci, starimi

15 let. Posamezna FS je štela 5–12 mladostnikov, mešano po spolu.

2.2 Pripomočki

2.2.1 Kvantitativni del raziskave

Uporabljena vprašanja so del standardiziranega mednarodnega vprašalnika 'Vprašalnik HBSC: Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju' in se nanašajo na pogovor s starši, odnose z vrstniki ter pogostost pitja in opijanja. Vprašanja smo ponekod združevali in za potrebe nadaljnje analize lestvice možnih odgovorov vrednotili obrnjenjo. V nadaljevanju prikazujemo novonastale spremenljivke, ki smo jih uporabili v nadaljnji analizi. Izvirna vprašanja z lestvicami so prikazana v monografiji Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov (38, 41).

Stopnja spontanosti pogovora s starši. Tu smo upoštevali, ali se mladostnik o stvareh, ki ga resnično zanimajo, lahko oziroma zelo lahko pogovarja z obema staršema (vrednost 2), z enim od njiju (vrednost 1) ali pa sploh z nobenim (vrednost 0). Gre za združeno spremenljivko z obrnjenimi vrednostmi lestvice.

Stopnja spontanosti pogovora s prijatelji. Tu smo upoštevali, ali mladostnik nima prijatelja oziroma se z njim ne videva (vrednost 1), ali se z nobenim od prijateljev ne more zelo lahko pogovarjati (vrednost 2), ali pa se zelo lahko pogovarja z vsemi kategorijami prijateljev (vrednost 3).

Pogostost e-komuniciranja s prijatelji. Tu smo upoštevali, kako pogosto se mladostnik s svojim prijateljem/prijateljico (svojimi prijatelji) pogovarja po telefonu, ali mu/ji pošlje pisno sporočilo (SMS), ali naveže stike po internetu (klepetalnica). Vrednosti: (1) redko ali nikoli, (2) 1 ali 2 dneva na teden, (3) 3 ali 4 dni na teden, (4) 5 ali 6 dni na teden in (5) vsak dan.

Število prijateljev. Vrednosti predstavljajo skupno število mladostnikovih prijateljev katerega koli spola: (1) nobenega prijatelja, (2) eden do dva prijatelja in (3) trije prijatelji ali več.

Stopnja osamljenosti. Vrednosti predstavljajo občutek osamljenosti v preteklem tednu: (1) nikoli, (2) redko, (3) kar pogosto, (4) zelo pogosto in (5) vedno.

Pogostost druženja s prijatelji ob popoldnevih. Vrednosti predstavljajo pogostost druženja s prijatelji takoj po šoli (od ponedeljka do petka): (1) 0 dni, (2) 1, (3) 2, (4) 3, (5) 5 in (6) 5 dni.

Pogostost druženja s prijatelji ob večerih. Vrednosti predstavljajo pogostost druženja s prijatelji ob večerih zunaj (od ponedeljka do nedelje): (1) 0 večerov, (2) 1, (3) 2, (4) 3, (5) 4, (6) 5, (7) 6 in (8) 7 večerov.

Pogostost izkušenj biti žrtev trpinčenja s strani drugih in pogostost trpinčenja drugih. Vrednosti na obeh lestvicah predstavljajo pogostost izkušnje v zadnjih nekaj mesecih¹: (1) v preteklih nekaj mesecih me v šoli niso trpinčili / v šoli nisem trpinčil/-a nobenega dijaka ali dijakinje, (2) zgodilo se je 1-krat ali 2-krat, (3) 2- ali 3-krat na mesec, (4) približno 1-krat na teden in (5) večkrat na teden.

¹ Pred vprašanjem sta bila pojava 'biti trpinčen' in 'sodelovati pri trpinčenju' razložena.

Pogostost pretepanja z vrstniki. Vrednosti se nanašajo na zadnjih 12 mesecev: (1) nisem se pretepal/-a v zadnjih 12 mesecih, (2) 1-krat, (3) 2-krat, (4) 3-krat in (5) 4-krat ali pogosteje.

Pogostost pitja alkoholnih pijač. Vrednosti sestavljene spremenljivke se nanašajo na pogostost pitja katerekoli alkoholne pijače (piva, vina, žganih pijač, mešanih gaziranih alkoholnih pijač, drugo) sedaj oz. pogostost pitja v zadnjih 30 dneh – (1) nikoli, (2) redko, (3) skoraj vsak mesec, (4) enkrat ali dvakrat mesečno, (5) 3–5-krat mesečno, (6) 6–9-krat mesečno, (7) 10–19-krat mesečno in (8) 20-krat ali več.

Pogostost opitosti. Vrednosti sestavljene spremenljivke se nanašajo na pogostost opitosti (če) v življenju oziroma v preteklih 30 dneh – (1) ne, nikoli, (2) da, enkrat v življenju, (3) da, 2–3-krat v življenju, (4) da, 4–10-krat v življenju, (5) da, več kot 10-krat v življenju, (6) enkrat ali dvakrat mesečno, (7) 3–5-krat mesečno, (8) 6–9-krat mesečno, (9) 10–19-krat mesečno in (10) 20- ali večkrat mesečno.

Skupine mladostnikov po pogostosti pitja alkohola in opitosti ter stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola glede na pogostost pitja in opijanja (STIPA).

Za določitev skupin mladostnikov po pogostosti pitja in opijanja smo s podatki spremenljivk 'pogostost pitja' in 'pogostost opijanja' izvedli hierarhično razvrščanje z Wardovo kriterijsko funkcijo, kot mero razdalje pa kvadrirano evklidsko razdaljo. S tem smo dobili podobne rezultate kot z uporabo nekvadrirane evklidske razdalje, ki pa so bolj interpretabilni, saj majhne razlike zanemari, večje pa izpostavljajo.

2.2.2 Kvalitativni del raziskave

Vprašanja, ki so se nanašala na pogovarjanje s starši o pitju alkoholnih pijač, so bila:

Ali ste se s starši že kdaj pogovarjali o pitju alkoholnih pijač?

Kako je to potekalo – kdo je začel pogovor o tem in v kakšni situaciji?

Kakšno je bilo stališče staršev o pitju alkoholnih pijač?

Ali je starše zanimalo, so vas vprašali, kaj o tem mislite vi, kakšno je vaše mnenje glede pitja alkohola?

Ali so vam starši kdaj povedali kaj o škodljivih učinkih alkohola?

2.3 Postopek

2.3.1 Kvantitativni del raziskave

Podatke smo pridobili iz nacionalne baze podatkov, ki jih zbira in hrani Nacionalni inštitut za javno zdravje. Po pilotno izvedeni raziskavi se je v letu 2010 izvajalo zbiranje podatkov na reprezentativnem vzorcu slovenskih šolajočih se 11-, 13- in 15-letnikov. Za sodelovanje mladostnikov smo pridobili soglasja njihovih staršev, za zagotavljanje anonimnosti so mladostniki vprašalnike izpolnjevali šifrirano. Baza pridobljenih podatkov je bila prečiščena na tedanjem Inštitutu za varovanje zdravja in mednarodnem centru v Bergnu na Norveškem. Podroben postopek zbiranja podatkov je predstavljen v monografiji Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov (41).

Za analizo kvantitativno pridobljenih podatkov smo uporabili statistični program SPSS 19, pri čemer smo

za ugotavljanje povezanosti z izbranimi starševskimi in vrstniškimi dejavniki uporabili multiplo linearno regresijo.

2.3.2 Kvalitativni del raziskave

Fokusne skupine smo ob pomoči svetovalne službe oziroma ravnateljic na izbranih šolah v mesecu aprilu 2012 izvedli v prostorih vključenih šol. Za sodelovanje mladostnikov so bila od šol pridobljena soglasja staršev, udeleženci pa so bili seznanjeni z anonimnostjo in načinom zbiranja podatkov. Pogovori so bili avdio snemani, nato je bil narejen prepis.

Fokusne skupine smo izvajale 3 raziskovalke Nacionalnega inštituta za javno zdravje, analizo podatkov sva naredili 2 raziskovalki.

3 REZULTATI

3.1 Kvantitativni del raziskave

3.1.1 Skupine mladostnikov glede na pogostost pitja alkohola in opitosti ter stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola glede na pogostost pitja in opijanja (STIPA)

Dendrogram je pokazal 3 različne skupine, za katere smo se sprva tudi odločili. Da smo določili lastnosti teh treh skupin, smo z novonastalo spremenljivko ter spremenljivkama 'pogostost pitja alkohola' in 'pogostost opitosti' izvedli metodo hi-kvadrat. Ločile so se 3 skupine. Razvrstitev je bila premalo natančna, saj ni ločila tistih, ki sploh ne pijejo, in tistih, ki pijejo in se opijajo večkrat mesečno. Ponovili smo razvrščanje v skupine in shranili rešitvi s 4 in 5 skupinami. Pri razdelitvi na 4 skupine so se razdelili tisti, ki pijejo večkrat mesečno, ločitev nepivcev pa smo dobili s končno razvrstitvijo v 5 skupin. Dodatno smo iz vsebinskih razlogov nekaj mejnim enotam spremenili pripadnost skupini.

V 1. skupini so tisti mladostniki, ki še niso imeli izkušnje z alkoholom – *1 Nepivci*.

V 2. skupini so tisti, ki pijejo redko in so bili opiti največ 2–3-krat v življenju – *2 Redkopivci*.

V 3. skupini so sicer tisti, ki pijejo vsaj skoraj enkrat mesečno, vendar niso bili opiti več kot 10-krat v življenju – *3 Pivci, ki se ne opijajo mesečno*.

V 4. skupini so tisti, ki v veliki večini pijejo mesečno ali tedensko in se v večini opijejo enkrat ali dvakrat mesečno – *4 Večinoma pivci, ki se opijajo enkrat ali dvakrat mesečno*.

V 5. skupini so tisti mladostniki, ki več kot 5-krat mesečno pijejo alkohol in se v veliki večini opijajo 1- ali 2-krat mesečno ali pogosteje – *5 Večinoma pivci, ki alkohol pijejo zelo pogosto in se opijajo 1- ali 2-krat mesečno ali pogosteje*.

Spremenljivko s takimi razvrstitvami v skupine smo poimenovali 'Skupine mladostnikov glede na pogostost pitja alkoholnih pijač in opitosti'.

Ta spremenljivka je po svoji lastnosti stopnjevana. Ker skupine mladostnikov opredeljujeta pogostost pitja alkohola in pogostost opijanja, ki sta stopnjevani spremenljivki, oziroma ker pripadnost mladostnikov določeni skupini v veliki večini pomeni, da pijejo alkohol in se opijajo v večji oziroma manjši meri, kot če bi pripadali drugim skupinam, je ta spremenljivka

sama prav tako stopnjevana. Stopnjevana pogostost pitja alkoholnih pijač oziroma opijanja z njimi pa je zaradi škodljivih učinkov pitja in opijanja stopnjevana tveganost izkušenj s pitjem alkoholnih pijač oziroma opijanjem z njim. Spremenljivko smo zato končno poimenovali 'Stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola glede na pogostost pitja alkoholnih pijač in opijanja z njimi' (STIPA), kjer vrednost 1 pomeni najmanjšo stopnjo tveganosti izkušenj s pitjem alkohola, 5 pa najvišjo.

V skupino mladostnikov nepivcev spada 40,28 % mladostnikov, v skupino mladostnikov 'redkopivcev' 21,74 %, v skupino pivcev, ki se ne opijajo mesečno, 25,36 %, v skupino mladostnikov pivcev, ki se večinoma opijajo 1- ali 2-krat mesečno, 8,05 %, v skupino mladostnikov pivcev, ki zelo pogosto pijejo alkohol in se opijajo 1- ali 2-krat mesečno ali pogosteje, pa spada 4,58 % mladostnikov.

Tako so pri 40,28 % mladostnikov izkušnje s pitjem alkohola netvegane (niso izkusili pitja alkohola), 21,74 % jih ima tvegane izkušnje, 25,36 % zelo tvegane, 8,05 % zelo visoko tvegane, 4,58 % pa izjemno visoko tvegane izkušnje s pitjem alkohola glede na pogostost pitja alkohola in opijanja.

Podrobneje so podatki o združevanju skupin mladostnikov po pogostosti pitja in opijanja prikazani v prilogi (preglednica 1), od koder so razvidni tudi podatki po starosti in spolu (preglednica 2).

3.1.2 Vpliv izbranih starševskih in vrstniških dejavnikov na STIPA

Z uporabo multiple linearne regresije smo analizirali pojasnjevalno moč izbranih neodvisnih spremenljivk starševskih in vrstniških dejavnikov pri odvisni spremenljivki STIPA. Odnos med neodvisnimi in odvisno spremenljivko ter ustreznost regresijskega modela smo obravnavali ločeno in za vse starosti skupaj. Pri slednjem smo v model vključili tudi starost. Vsi regresijski modeli so ustrezni ($R^2_{\text{popr-vsi}} = 0,366$, $p = 0,000$; $R^2_{\text{popr-11}} = 0,098$, $p = 0,000$; $R^2_{\text{popr-13}} = 0,141$, $p = 0,000$; $R^2_{\text{popr-15}} = 0,235$, $p = 0,000$), neodvisne spremenljivke medsebojno niso multikolinearne (VIF-faktorji blizu 1).

V nadaljevanju navajamo izbrane pojasnjevalne dejavnike STIPA glede na velikost standardiziranega koeficienta β , ki omogoča primerjavo pojasnjevalne moči med različnimi neodvisnimi spremenljivkami.

Vse starostne skupine skupaj. Statistično pomembni pojasnjevalni dejavniki STIPA so tako pogovor s starši kot vsi izbrani vidiki odnosa z vrstniki (povsod $p < 0,05$) razen pogostosti izkušenj biti trpinčen ($p = 0,569$). STIPA med izbranimi spremenljivkami najbolje pojasnjujejo starost mladostnika ($\beta = 0,430$), pogostost druženja s prijatelji ob večerih ($\beta = 0,167$) in pretepanja ($\beta = 0,142$) ter stopnja spontanosti pogovora s starši ($\beta = -0,114$).

11-letni mladostniki. Statistično pomembni pojasnjevalni dejavniki STIPA so: pogostost pretepanja z vrstniki ($\beta = 0,215$, $p = 0,000$), stopnja osamljenosti ($\beta = 0,095$, $p = 0,000$), pogostost sodelovanja pri trpinčenju drugih ($\beta = 0,093$, $p = 0,000$), stopnja spontanosti pogovora s starši ($\beta = -0,083$, $p = 0,002$), pogostost preživljanja večerov s prijatelji ($\beta = 0,081$, $p = 0,002$), število prijateljev ($\beta = 0,064$, $p = 0,011$) in

stopnja spontanosti pogovora s prijatelji ($\beta = 0,057$, $p = 0,028$).

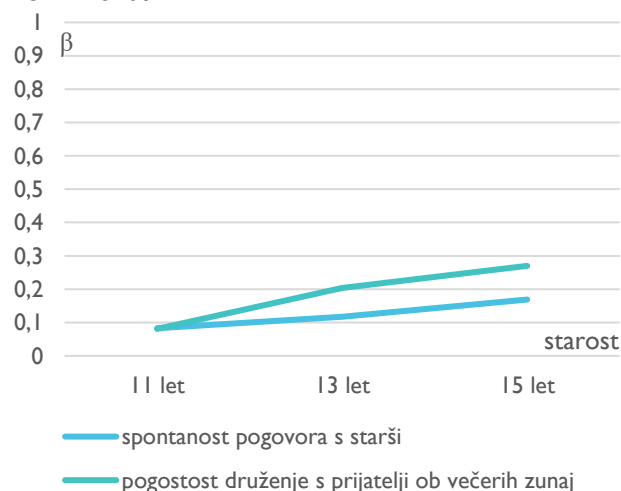
13-letni mladostniki. Statistično pomembni pojasnjevalni dejavniki STIPA so: pogostost preživljanja večerov s prijatelji ($\beta = 0,204$, $p = 0,000$), pogostost pretepanja z vrstniki ($\beta = 0,170$, $p = 0,000$), stopnja spontanosti pogovora s starši ($\beta = -0,117$, $p = 0,000$), pogostost sodelovanja pri trpinčenju drugih ($\beta = 0,095$, $p = 0,000$), stopnja osamljenosti ($\beta = 0,090$, $p = 0,001$), pogostost e-komuniciranja s prijatelji ($\beta = 0,084$, $p = 0,001$), število prijateljev ($\beta = 0,055$, $p = 0,031$) in stopnja spontanosti pogovora s prijatelji ($\beta = 0,053$, $p = 0,037$).

15-letni mladostniki. Statistično pomembni pojasnjevalni dejavniki STIPA so: pogostost preživljanja večerov s prijatelji ($\beta = 0,270$, $p = 0,000$), stopnja spontanosti pogovora s starši ($\beta = -0,169$, $p = 0,000$), pogostost pretepanja z vrstniki ($\beta = 0,144$, $p = 0,000$), pogostost e-komuniciranja s prijatelji ($\beta = 0,132$, $p = 0,000$), pogostost preživljanja popoldnevo s prijatelji ($\beta = 0,099$, $p = 0,000$) in pogostost sodelovanja pri trpinčenju drugih ($\beta = 0,081$, $p = 0,001$).

Podrobneje so statistike navedene v prilogi (preglednice 3–5).

Dinamika vpliva starševskega dejavnika stopnja spontanosti pogovora s starši in vrstniškega dejavnika pogostost preživljanja večerov s prijatelji zunaj, ki sta oba pomembno prisotna pri vseh starostnih skupinah, je razvidna spodaj (slika 1).

Slika 1: Pojasnjevalna moč (standardizirani koeficient β) spontanosti pogovora s starši (obrnjena vrednost) in pogostosti preživljanja večerov s prijatelji zunaj pri 11-, 13- in 15-letnikih.

3.2 Kvalitativni del raziskave

3.2.1 Pogovor o pitju alkoholnih pijač ter okoliščine in spontanost pogovora o pitju alkoholnih pijač

Skoraj vsi mladostniki, ne glede na starost, so se s svojimi starši že pogovarjali o alkoholu. V vseh starostnih skupinah se jih le nekaj o tem ni pogovarjalo. Nekateri pa so se s starši o alkoholu pogovarjali večkrat oziroma se z njimi o tem zelo lahko pogovarjajo.

13/šola3(I)/1884-6/U8_f: 'Moja babi se ukvarja z vinom, proizvaja vino, moj oči ima rad viski pa te stvari, tako da to res ni problem. To je najlažja tema, ki je za izbrati s starši.'

Večina 11-letnikov se je s starši začela o alkoholu pogovarjati v situaciji, ko so alkohol *poizkusili pri starših*, bodisi na svojo željo bodisi so jim starši alkohol ponudili sami, enako velja za nekatere 13-letnike. Nekaj 11- in 13-letnikov pa navaja druge situacije: ko je *tako naneslo* (ko starši komentirajo filme, novice, dogajanja v okolici, ki so povezani z alkoholom, ko gredo kupovat vino s starši), ko je bilo to *spodbujeno s strani šole* (ko so imeli to za domačo nalogo, ko so prinesli brošure iz šole, po roditeljskem sestanku na to temo) ali ko so *slišali ali bili vključeni v pogovor staršev s starejšimi sorojenci*.

Drugače od tega pa se 15-letniki s starši o alkoholu večinoma pogovarjajo, *preden grejo ven in/ali, ko se vrnejo*, če so opiti in/ali imajo težave zaradi tega, ker so pili alkohol.

Nekaj mladostnikov se ne spomni, kdaj je do tega pogovora prišlo.

11/šola1(II)/1323-4; U4_d: 'Ja, mi smo enkrat v šoli imeli to temo glede alkohola, pa smo domov prinesli ene listke in potem sem se pa z mojo mami malo pogovorila.'

3.2.2 Stališče staršev do pitja alkohola

11- in 13-letnikom starši dovolijo pitje alkohola večinoma v majhnih količinah (nekaj kapljic oziroma požirkov), kadar so sami navzoči, sicer ne, in tudi na splošno ne odobravajo, da bi njihovi mladostniki pili alkoholne pijače.

15-letnikom starši prav tako dovolijo pitje alkohola, kadar so sami navzoči (ne nujno omejeno na manj tvegane količine), sicer pa jih večina svoje mladostnike le opozori, naj s pitjem alkohola ne pretiravajo oziroma naj 'ravnajo z glavom', kadar gredo s prijatelji ven.

15/šola2(II)/1400/U2_f: 'Tako kot zmeraj, pač, reče, po pameti.'

3.2.3 Zanimanje staršev za mnenje mladostnikov o pitju alkoholnih pijač in razlaga negativnih učinkov pitja alkohola

Nekateri starši so svoje mladostnike vprašali, kakšno je njihovo mnenje o alkoholu oziroma ali jim je alkohol všeč, le v enem primeru, pri 15-letnikih, pa tudi, zakaj pije alkohol. Nekateri, predvsem 13-letniki, staršem sami povedo svoje mnenje o alkoholu. Veliko staršev svojih mladostnikov o tem ne vpraša.

11/šola3(II)/2001-3/U8_d: 'Ja, kako se mi zdi pitje alkohola, in sem rekla, da se mi zdi, ne razumem sploh, zakaj bi kdo moral piti.'

Večina 11-letnikov se s svojimi starši pogovarja o škodljivih posledicah alkohola, pri čemer starši navajajo posledice, ki se nanašajo predvsem na tvegano in škodljivo pitje alkohola pri odraslih (odvisnost in zapravljanje denarja, izguba službe, nezgode in kazni v primeru vožnje pod vplivom alkohola), in nekatere posledice, ki lahko neposredno zadevajo mlade (izguba kontrole nad lastnim vedenjem, glavobol, negativni vpliv na ocene).

Starši 13- in 15-letnikov, ki so v pogovoru navajali tudi negativne učinke pitja alkohola, so naštevati predvsem posledice, ki se nanašajo tudi ali samo na mlade

(izguba nadzora nad vedenjem, izpiranje želodca, krčenje možganov, razvojni razlogi, sramotenje staršev). Pri nekaj dekletih se izpostavi tudi možnost posilstva in slab videz opitih deklet. Nekaj staršev navaja tudi odvisnost in smrt, večinoma podprto s primeri iz družine ali okolice. Pri vseh starostnih skupinah velja, da starši večinoma navajajo 1–2, največ 3 negativne učinke, kar nekaj staršev pa se s svojimi mladostniki o posledicah ni pogovarjalo.

15/šola3(II)/1847-8/U2_f: 'Lahko si zastrupiš želodec pa greš lahko na izpiranje, pa lahko tudi umreš zaradi tega, pa da lahko tudi kakšne neumnosti narediš zaradi tega.'

4 RAZPRAVLJANJE

Z metodo hierarhičnega razvrščanja v skupine s korekcijo smo ugotovili, da slovenske 11-, 13- in 15-letne mladostnike lahko razdelimo v 5 skupin glede na to, kako pogosto (ne) pijejo in se (ne) opijajo: nepivce, redkopivce, pivce, ki se ne opijajo mesečno, pivce, ki se večinoma opijajo 1- ali 2-krat mesečno, in večinoma pivce, ki pijejo zelo pogosto in se opijajo 1- ali 2-krat mesečno ali pogosteje. Zanimivo je, da več kot četrtina slovenskih mladostnikov alkoholne pijače pije mesečno ali tedensko in se enkrat ali dvakrat mesečno tudi opije. Po drugi strani pa skoraj polovica mladostnikov alkoholnih pijač nikoli ne pije. Če bi gledali po starosti, bi bil prvi rezultat z naraščajočo starostjo mladostnikov verjetno stopnjevan navzgor, drugi pa navzdol. Tako na primer Honess, Seymour, Webster in Britain (42) v kvalitativni raziskavi o pitju med mladostniki v Veliki Britaniji ugotavljajo nekatere razlike v značilnostih pitja med 12/13-, 14/15- in 16/17-letniki. 12/13-letniki večinoma začenjajo eksperimentirati z alkoholom v prisotnosti staršev, pri 14/15-letnikih postane pitje alkohola običajnejše ter poteka značilno v krogu prijateljev, cilj pitja pa je mnogokrat opitost. Večina 16-, zlasti pa 17-letnikov, pa pije alkohol in sebe vidijo kot odgovorne pivce. Drugače pa Anderson in Baumberg (43) izpostavljata razliko med t. i. 'bindžanjem' (ang. binge drinking), ki se nanaša na količino alkohola, in opitostjo, ki se nanaša na posameznikovo zaznavo lastnega stanja ob pitju alkohola. Pri tem izpostavljata pomen raziskovanja situacij, v katerih pride do (občutka) opitosti. Vezano na motive in načine pitja Harnett in drugi (44) na podlagi kvalitativne raziskave med mladimi fanti razlikujejo 8 slogov pitja: otroškega, pri katerem pitje nadzorujejo starši, mladostniškega v družbi prijateljev, eksperimentiranje, kjer gre za iskanje optimalne vrste pijače in pogosto kombiniranje z amfetamini in marihuano, družabnega, ki služi vzpostavljanju in vzdrževanju odnosov, hedonističnega, katerega namen je omamljenost, varnega, kjer sta značilna pitje v skupinah in uporaba taksija, terapevtskega, katerega namen je lajšanje simptomov socialnih ali fizičnih motenj, ter strukturiranega, ki je značilno za mlajše odrasle in pri katerem gre za periodično pitje večjih količin alkohola z namenom pozabiti službo. Zaradi pomena razlogov za pitje in opijanje pri zamejevanju problematike velja za dobljenih 5 skupin mladostnikov glede na pogostost

pitja in opijanja nadalje raziskovati razloge za določeno pivsko vedenje.

Nova spremenljivka *stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola (STIPA)* je način, s katerim tveganost kakršnegakoli pitja alkohola izpostavljamo tudi na ravni metodologije. Spremenljivka opredeljuje, da je le nič pitja alkohola netvegano vedenje oz. da je vsako pitje alkohola pri mladostnikih tvegano vedenje.

Multipla linearna regresija je pokazala, da imajo pri mladostnikih vseh vključenih starosti pomembno pojasnjevalno moč vsi izbrani starševski in vrstniški dejavniki razen izkušenj z biti trpinčen. Pri 11-letnikih se STIPA med izbranimi dejavniki v največji meri povezuje (pozitivno) s pretepanjem, osamljenostjo, trpinčenjem drugih, (negativno) s spontanostjo pogovora s starši in (pozitivno) s pogostostjo preživljanja večerov s prijatelji zunaj. Pri 13- in 15-letnikih pa se pogostost druženja s prijatelji ob večerih zunaj med izbranimi dejavniki s STIPA povezuje najbolj, pretepanje in spontanost pogovora imata prav tako relativno veliko pojasnjevalno moč, zanimivo pa se kot pomemben dejavnik pri 13- in 15-letnikih v nasprotju z 11-letniki pojavi pogostost e-komuniciranja s prijatelji, na novo pa tudi pogostost preživljanja popoldnevov s prijatelji. Po drugi strani osamljenost, število prijateljev in spontanost pogovora s prijatelji pri 15-letnikih glede na 11- in 13-letnike izgubijo vpliv na STIPA. Sklepamo lahko, da je pitje alkohola pri mlajših glede vrstniških dejavnikov v večji meri povezano z vedenji, ki tudi sama predstavljajo tvegana vedenja (pretepanje, trpinčenje drugih, preživljanje večerov s prijatelji), oz. s psihološko ranljivostjo (osamljenost). To je skladno z raziskavami, ki ugotavljajo povezanost pitja alkohola z vrstniškim trpinčenjem (45, 46) in pretepanjem, zlasti pri fantih (47–49), in z občutki osamljenosti (50–52) oz. suicidalnostjo, povezano z njimi (51, 53). Pri starejših, zlasti 15-letnikih, pa je STIPA ob pretepanju povezana zlasti s pogostostjo druženja s prijatelji (pogostost preživljanja večerov, popoldnevov in e-komuniciranja s prijatelji), z osamljenostjo pa ne. Slednje se sicer razlikuje tudi od madžarske raziskave med 14–18-letniki, kjer je večja osamljenost povezana z manj pitja alkohola (54). Glede povezanosti druženja s prijatelji in STIPA pri 15-letnikih lahko sklepamo, da pri tej starosti za pitje alkohola ni potreben nek poseben razlog oz. da je ta v tem, da je to takrat običajno vedenje, kadar gre za druženje z vrstniki, oziroma da je pitje alkohola in opijanje takrat normativno sprejeto vedenje med vrstniki. To je skladno s poročanji 14- in 15-letnikov, da so v družbi z vrstniki priljubljene različne igre oz. obredi s pitjem alkohola (55), ter 14- in 17-letnikov, da to pomeni način zabave s prijatelji (33).

Dinamika vpliva izbranih starševskega in vrstniškega dejavnika kaže, da pojasnjevalno moč dejavnika pogostost preživljanja večerov s prijatelji zunaj s starostjo mladostnika narašča v večji meri in je pri 11-letnikih manjša od pojasnjevalne moči spontanosti pogovora s starši, pri 15-letnikih pa večja. Glede na ugotovitve tujih raziskav o vplivu starševskega spremljanja na pitje alkohola (56, 57), ki je lahko tudi recipročen (58), oz. pomena starševske topline in skrbnosti v odnosu do otroka glede pitja alkohola (14, 15, 19, 20, 32) je rezultat o povezanosti spontanosti

pogovora s starši s pitjem alkohola pričakovan, prav tako rezultat o čedalje večjem vplivu vrstniškega, ki s starostjo postane tudi večji od starševskega. Kot prek koncepta sistema socializacije razlaga Harris (13), je namreč socializacija proces prilagajanja vedenja drugim članom socialne kategorije, ki so istega spola in starosti kot socializirajoči se. V kontekstu dinamike starševskih in vrstniških dejavnikov na vedenje mladostnika razlaga z dejstvom, da če se kultura vrstniške skupine razlikuje od starševske, vedno prevlada kultura vrstnikov. Imajo pa starši na vrstniške dejavnike določen vpliv. Nanaša se na izbiro okolja za svojega otroka – takšnega, kjer odrasčajo in so prisotni otrokovi vrstniki, ki imajo življenjske sloge in vrednote, ki resno ne ogrožajo predstave staršev o tem, kako naj bi se njihov otrok razvijal (npr. izbira soseske in šole). Prav tako lahko vplivajo na medije glede prikazovanja podobe otrokovih vrstnikov (13).

Kot poročajo v fokusne skupine vključeni mladostniki, pogovor o alkoholu ni tabu. Pri mlajših je to običajno v situacijah, ko poizkušajo alkohol pri starših, pri 13-letnikih, ko tako nanese ali če je spodbujeno s strani šole, pri najstarejših, ko je to konkretno aktualno pri njih. Pri vseh starostnih skupinah mladostniki poročajo, da jim starši dovolijo piti alkohol v svoji navzočnosti. Podobno ugotavljajo Harnett in drugi, da starši v večini spodbujajo nadzorovano pitje v družinskem okolju (44), prav tako Bajt in Zorko, ki ugotavljata, da starši dopuščajo in spodbujajo pitje alkohola v svoji prisotnosti, zato da bi svoje otroke obvarovali pred negativnimi učinki, ki bi sicer lahko pretili (45). Dopuščanje nadzorovanega pitja oz. pitja v svoji prisotnosti je lahko učinkovit ukrep za preprečevanje očitnih negativnih posledic v konkretni pivski situaciji, a kot ugotavljajo McMorris in drugi, pomeni to povečano tveganje za pitje alkohola in negativne posledice pitja pozneje (59).

V pogovoru o alkoholu starši svojih mladostnikov večinoma ne sprašujejo po njihovem mnenju. Tisti, ki navajajo posledice pitja alkohola, pri 11-letnikih izpostavljajo predvsem posledice dolgotrajne rabe alkohola pri odraslih, pri starejših pa se starši pri razlagi posledic osredotočajo predvsem na tiste, ki so aktualne za mladostnike. Tu velja pozornost usmeriti v opolnomočenje staršev za to, da pogovor vodijo po principu 'povem–povej' in s tem spodbujajo mladostnika k lastnemu razmišljanju. Tega lahko usmerjajo z razlago negativnih posledic, ki se nanašajo na mladostnike same, saj samo starševsko nestrinjanje s pitjem ni kontradikcija opijanja, npr. svarilne zgodbe o osramočenosti ali seznanjenost s poškodbami drugih zaradi pitja pa so (44). Pogovor velja usmerjati v vprašanja, zakaj bi mladostnik pil, kaj s pitjem pridobi, kaj pomeni, če to izgubi, in kako bi to lahko pridobil drugače, če je vredno (npr. sprejetost med vrstniki), oziroma kako bi druženje s prijatelji zapolnil na drugačen način.

Pričujoča raziskava ima nekatere pomanjkljivosti, zaradi katerih velja o pomenu rezultatov ravnati previdno. Pri vseh podatkih gre za (subjektivno) oceno mladostnikov, zaradi česar so rezultati lahko ponekod podcenjeni oz. precenjeni. Tu v prihodnje velja vključiti metodo opazovanja oz. hkrati preverjati tudi stališča staršev in vrstnikov. Pri starševskem dejavniku

spontanost pogovora s starši ne vemo, kolikšen delež tega vpliva je pripisati genetiki in koliko na to spontanost recipročno vplivajo značilnosti mladostnika samega. Tudi tu bi veljalo vzorec in metode raziskave razširiti (študije dvojčkov).

Spremenljivka STIPA tveganost pitja alkohola pri mladostnikih omejuje na pogostost pitja in opijanja. Nadalje bi bilo smiselno vključiti še količino popitega alkohola, začetek pitja in predvsem razloge za (ne)pitje. Da bi lahko izpostavili večje tveganje pri mlajših pri popiti isti količini alkohola glede na manj razvite možgane, bi veljalo spremenljivko starostno uravnovežiti. Da bi dobili uvid v pogovore mladostnikov s starši v značilno vinorodnih okoliših, bi veljalo fokusne skupine opraviti tudi z mladostniki iz vinorodnih krajev.

Po drugi strani smo z združevanjem pogostosti pitja alkohola in opijanja v vzorce izkušenj z alkoholom dobili boljši vpogled v pivske navade mladostnikov, kjer ugotavljamo, da pogostejše pitje skoraj vedno pomeni tudi opijanje. To je skladno s sklepanji o trendih avtoric Zorko in Bajt, da gre pri naraščajočem (tedenskem) pitju ob nespremenjenem deležu opijanja slovenskih mladostnikov za pitje, usmerjeno predvsem v opijanje (60). Opredelitev STIPA pa predstavlja pomemben način izpostavljanja tveganosti kakršnegakoli pitja alkohola pri mladostnikih tudi na ravni metodologije, in s tem omogoča tudi celovitejše analize dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov na izkušnje z alkoholom.

Pomemben doprinos rezultati kvantitativnega dela raziskave pomenijo tudi zaradi reprezentativnosti vzorca, ki omogoča sklepanje pri mladostnikih iz Slovenije na ravni populacije. Kvalitativni del raziskave dodatno osvetljuje vidike pogovora staršev o pitju alkohola, relevantne pri pripravi ustreznih politik, ki pa jih zaradi omejenosti vzorca (ljubljski okoliš) sicer velja raziskovati dalje.

5 ZAKLJUČEK

Rezultati pričujoče raziskave predstavljajo ustrezno dopolnitev izhodišč za pripravo ustreznih preventivnih in promocijskih programov za starše in mladostnike z namenom zamejevanja alkoholne problematike med mladostniki.

Pozornost velja usmeriti v ukrepe osveščanja staršev (in drugih odraslih) o posebni ranljivosti mladostnikov in tveganosti kakršnega koli pitja alkohola ter o pomenu starševskega odnosa do alkohola, ki pomembno določa mladostnikov odnos do alkohola in vpliva na njegovo odločitev za (ne)pitje. Pomembno je tudi razvijati programe za opolnomočenje staršev in drugih odraslih (npr. celotnega šolskega kolektiva) za pogovarjanje o alkoholu na ustrezen način, tak, ki spodbuja lastno razmišljanje in aktualizira škodljive posledice pitja za mladostnika. Glede na povezanost STIPA s preživljanjem večerov s prijatelji zunaj pa velja s strani političnih odločevalcev in snovalcev programov za vse mladostnike zagotoviti kakovostne načine preživljanja prostega časa.

Nasprotje interesov: Avtorice izjavljamo, da ne obstajajo nasprotja interesov.

Etika raziskovanja: Raziskava je bila narejena s soglasjem Komisije za medicinsko etiko. Za sodelovanje mladostnikov smo pridobili soglasja njihovih staršev.

LITERATURA

- Giedd JN. Structural magnetic resonance imaging of the adolescent brain. *Annals of the New York Academy of Sciences* 2004; 1021: 77–85.
- Spear LP. Adolescent Neurodevelopment. *Journal of Adolescent Health* 2013; 52(Suppl2): S7–S13.
- Nagel BJ, Schweinsburg AD, Phan V, Tapert SF. Reduced hippocampal volume among adolescents with alcohol use disorders without psychiatric comorbidity. *Psychiatry Research: Neuroimaging* 2005; 139 (Suppl 13): 181–190.
- Brown SA, Tapert, SF, Granholm E, Delius DC. Neurocognitive Functioning of Adolescents: Effects of Protracted Alcohol Use. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 2000; 24 (Suppl 2): 164–171.
- Tapert SF, Granholm E, Leedy NG, Brown SA. Substance use and withdrawal: Neuropsychological functioning over 8 years in youth. *Journal of the International Neuropsychological Society* 2002; 8 (Suppl7): 873–883.
- Behrendt S, Wittchen H-U, Höfler M, Lieb R, Beesdo K. Transitions from first substance use to substance use disorders in adolescence: Is early onset associated with a rapid escalation? *Drug and Alcohol Dependence* 2009; 99 (Suppl 1–3): 68–78.
- Grant BF, Dawson DA. Age of onset of alcohol use and its association with DSM-IV alcohol abuse and dependence: Results from the National Longitudinal Alcohol Epidemiologic Survey. *Journal of Substance Abuse* 1997; 9: 103–110.
- Buchmann AF, Blomeyer D, Zimmermann US, Jennen-Steinmetz C, Schmidt MH, Esser G et al. Drinking Against Unpleasant Emotions: Possible Outcome of Early Onset of Alcohol Use? *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 2010; 34 (Suppl 6): 1052–1057.
- Kuntsche E, Rossow I, Simons-Morton B, Ter Bogt T, Kokkevi A, Godeau E. Not early drinking but Early Drunkenness Is a Risk Factor for Problem Behaviours Among Adolescents from 38 European and North American Countries. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research* 2013; 37 (Suppl 2):308–314.
- Koprivnikar H, Drev A, Roškar M, Zupanič T, Jeriček Klanšček H. Od prvega poskusa do pogoste uporabe tobaka, alkohola in konoplje med mladostniki v Sloveniji. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2018.
- Spear LP. Alcohol's Effects on adolescents. *Alcohol Health and Research World* 2002; 26 (Suppl 4): 287–291.
- Feinstein S. *Teaching the At-Risk Teenage Brain*. Lanham: Rowman&Littlefield Education, 2007.
- Harris JR. *Otroka oblikujejo vrstniki*. Ljubljana: Orbis, 2007.
- Hopfer CJ, Crowley TJ, Hewitt JK. Review of Twin and Adoption Studies of Adolescent Substance Use. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 2003; 42 (Suppl 6): 710–719.

15. Mares SHW, Van der Vorst H, Engels RCME, Lichtwarck-Aschoff A. Parental alcohol use, alcohol-related problems, and alcohol-specific attitudes, alcohol-specific communication, and adolescent excessive alcohol use and alcohol-related problems: An indirect path model. *Addictive Behaviors* 2011; 36: 209–216.
16. Becona E, Martínez U, Calafat A, Juan M, Fernández-Hermida JR, Secades-Villa R. Parental styles and drug use: A review. *Drugs: Education, Prevention, and Policy*, 2012; 19 (Suppl 1): 1–10.
17. Baumrind D. The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of early Adolescence* 1991; 11 (Suppl 1): 56–95.
18. Reimuller A, Hussong A, Ennett ST. The Influence of Alcohol-Specific Communication on Adolescent Alcohol Use and Alcohol-Related Consequences. *Prevention Science* 2011; 12 (Suppl 4): 389–400.
19. Zambon A, Lemma P, Borraccino A, Dalmasso P, Cavallo F. Socio-economic position and adolescents' health in Italy: the role of the quality of social relations. *European Journal of Public Health* 2006; 16 (Suppl 6): 627–632.
20. Kuntsche EN, Silbereisen RK. Parental Closeness and Adolescent Substance Use in single and two-parent Families in Switzerland. *Swiss Journal of Psychology* 2004; 63 (Suppl 2), 85–92.
21. Steinberg L. We Know Some Things: Parent-Adolescent Relationships in Retrospect and Prospect. *Journal of Research on Adolescence* 2001; 11 (Suppl 1), 1–19.
22. Windle M, Spear LP, Fuligni AJ, Angold A, Brown JD, Pine D et al. Transitions Into Underaged Problem Drinking: Developmental Processes and Mechanisms Between 10 and 15 Years of Age. *Pediatrics* 2008; 121 (Suppl 4): 5273–5289.
23. Brown BB. Adolescents' relationships with peers. V: Lerner RM, Steinberg L, uredniki. *Handbook of adolescents psychology*. New Jersey: Wiley & Sons, 2004: 364–394.
24. Corsano P, Majorano M, Champretavy L. Psychological well-being in adolescence: The contribution of interpersonal relations and experience of being alone. *Adolescence* 2006; 41 (Suppl 162): 341–354.
25. Currie C, Zanotti C, Morgan A, Currie D, De Looze M, Roberts C et al. Social determinants of health and well-being among young people : Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey (Raziskovalno poročilo). Copenhagen: WHO, 2012.
26. Ciairano S, van Mameren A, Jackson S, Bo G. The Mediator Role Of Friends in Psychological Well-being And The Use Of Psychoactive Substances During Adolescence: A Comparative Reserch In Two European Countries. V 8th Biannual Conference of the European Association for Research on Adolescence. Oxford: EARA, 2002: 3–6.
27. Kelly AB, O'Flaherty M, Connor JP, Homel R, Toumbourou JW, Patton GC et al. The influence of parents, siblings and peers on pre- and early-teen smoking: A multilevel model Drug and Alcohol review, 2011; 4 (Suppl 30): 381–387. <https://doi.org/10.1111/j.1465-3362.2010.00231.x>.
28. Ferguson CJ, Meehan DC. With friends like this...: Peer delinquency influences across afe cohorts on smoking, alcohol and illegal substance use. *European Psychiatry* 2011; 26 (Suppl 1): 6–12.
29. Wood MD, Read JP, Mitchell RE, Brand NH. Do Parents Still Matter? Parent and Peer Influences on Alcohol Involvement Among Recent High School Graduates. *Psychology of Addictive Behaviors* 2004; 18 (Suppl 1): 19–30.
30. Jeriček Klanšček H, Bajt M, Drev A, Koprivnikar H, Zupanič T, Pucelj V. Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji. Izsledki mednarodne raziskave HBSC 2014. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2015.
31. Stergar E, Pucelj V, Scagnetti N. ESPAD: Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino, Slovenija 2003. Ljubljana: Urad za droge 2005.
32. Kolšek M. Pogostnost pitja alkohola in pивske navade osnovnošolcev v Sloveniji: doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 2000.
33. Sabočki M. Vpliv očetovega prekomernega pitja alkoholnih pijač na mladostnikov odnos do alkohola. *Zdravstveno varstvo* 1992; 31: 225–228.
34. Žmuc - Tomori M. Nekatere značilnosti populacije toksikomanov v Sloveniji: doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Medicinska fakulteta, 1979.
35. Boben-Bardutzky D, Boben D, Čebašek - Travnik Z, Levačič M, Sorko N, Zorko M. Pot v odraslost – z ali brez alkohola? Rezultati raziskave o odnosu srednješolcev do alkohola. Ljubljana: Društvo Žarek upanja, 2010.
36. Boben-Bardutzky D, Boben D, Čebašek - Travnik Z, Levačič M, Sorko N, Zorko M. Pot v odraslost – z ali brez alkohola? Rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci. Ljubljana: Društvo žarek upanja, 2009.
37. Ramovš J in Ramovš K. Pitje mladih: Raziskava o pitju alkohola med mladimi v luči antropoloških spoznanj o omamah in zasvojenostih. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka, 2007.
38. Jeriček Klanšček H in Zupanič T. Raziskava o neenakostih v zdravju in vedenjih, povezanih z zdravjem. V: Jeriček Klanšček H, Roškar S, Koprivnikar H, Pucelj V, Bajt M in Zupanič T, urednice. Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2011: 15–23.
39. Krueger RA. Analyzing and reporting focus groups results, 6. V: Morgan DL in Krueger RA, urednika. *The focus group kit*. Thousand Oaks: Sage publications, Inc., 1998: 1–139.
40. Klemenčič S in Hlebec V. Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 2007.
41. Jeriček Klanšček H, Roškar S, Koprivnikar H, Pucelj V, Bajt M, Zupanič T (ur.). Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2011.
42. Honess T, Seymour L, Webster R, Britain G. *The social contexts of underage drinking*. London: Home Office, 2000.
43. Anderson P, Baumberg B. *Alcohol in Europe – A public health perspective*. London: Institute of Alcohol Studies, 2006.
44. Harnett R, Thom B, Herring R, Kelly M. Alcohol in Transition: Towards a Model of Young Men's Drinking Styles. *Journal of Youth Studies* 2000; 3 (Suppl 1), 61–77.
45. Woolley N in Macinko J. Bullying involvement and substance use among Brazilian adolescent students. *Rev Panam Salud Publica* 2018; 42:e95. <https://doi.org/10.26633/RPSP.2018.95> .
46. Vieno A, Gini G, Santinello M. Different forms of bullying and their association to smoking and drinking behavior in Italian adolescents. *J Sch Health* 2011; 81 (Suppl 7): 393–399.
47. Picoito J, Santos C, Loureiro I, Aguiar P, Nunes C. Gender-specific substance use patterns and associations with individual, family, peer, and school factors in 15-year-old Portuguese adolescents: a latent class regression analysis. *Child Adolesc Psychiatry Ment Health*, 2019; 13:21 (1–12). <https://doi.org/10.1186/s13034-019-0281-4>.
48. Cunha CB, Araújo RC, Oliveira JV, Mola R, Rodari Pitangui AC. 2019 Factors associated with current tobacco use among adolescents and young students. *JPediatr (RioJ)* 2019. <https://doi.org/10.1016/j.jped.2019.01.002> .
49. Assanangkornchai S, Li J, McNeil E, Saingam D. Clusters of alcohol and drug use and other health-risk behaviors among Thai secondary school students: a latent class analysis. *BMC Public Health* 2018; 18:1272. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6205-z>.
50. McKay, 2017. The direct and indirect effect of loneliness on the development of adolescent alcohol use in the United Kingdom. *Addictive Behaviors Reports* 2017; 6: 65–70.
51. Pengpid S in Peltzer K. Prevalence and correlates of past 12-month suicide attempt among in-school adolescents in Guatemala. *Psychol Res Behav Manag* 2019; 12: 523–529. doi:10.2147/PRBM.S212648.

52. Liu X, Huang Y, Liu Y. Prevalence, distribution, and associated factors of suicide attempts in young adolescents: School-based data from 40 low-income and middle-income countries. 2018; 13(12):e0207823. doi:10.1371/journal.pone.0207823.
53. McKinnon B, Gariépy G, Sentenac M, Elgar FJ. Adolescent suicidal behaviours in 32 low- and middle-income countries. *Bull World Health Organ* 2016; 94: 340-350F. doi: <http://dx.doi.org/10.2471/BLT.15.163295>.
54. Varga S in Piko BF. Being lonely or using substances with friends? A cross-sectional study of Hungarian adolescents' health risk behaviours. *Public Health* 2015; 15: 1107. DOI:10.1186/s12889-015-2474-y.
55. Bajt M in Zorko M. Uživanje alkoholnih pijač med mladostniki – izsledki fokusnih skupin (Raziskovalno poročilo). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2009.
56. Machado I, Felisbino-Mendes M, Malta D, Velasquez-Melendez G, Freitas MI. Parental supervision and alcohol use among Brazilian adolescents: analysis of data from National School-based Health Survey 2015. *Revue d'Épidémiologie et de Santé Publique* 2018; 66 (Suppl 5): S408-S409. <https://doi.org/10.1016/j.respe.2018.05.470>.
57. Lippold MA, Coffman DL, Greenberg MT. Investigating the Potential Causal Relationship between Parental Knowledge and Youth Risky Behavior: A Propensity Score Analysis. *Prev Sci.* 2014; 15(6): 869–878. doi:10.1007/s11121-013-0443-1.
58. Keijsers L, Branje SJ, Vandervalk IE, Meeus W. Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence* 2010; 20: 88–113.
59. McMorris BJ, Catalano RF, Kim MJ, Toumbourou JW, Hemphill SA. Influence of Family Factors and Supervised Alcohol Use on Adolescent Alcohol Use and Harms: Similarities Between Youth in Different Alcohol Policy Contexts. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs* 2011; 72 (Suppl 3): 418–428.
60. Zorko M in Bajt M. Trendi v pitju alkohola. V: Jeriček Klanšček H, Koprivnikar H, Zupanič T, Pucelj V, Bajt M, ur.. Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2012: 183–196.

7 PRILOGA

Preglednica 1: Prikaz skupin mladostnikov glede na pogostost pitja alkoholnih pijač in opitosti

1.R *	2.R *	3.R *	Skupine mladostnikov glede na izkušnje s pitjem alkoholnih pijač	Pogostost opitosti	Pogostost opitosti										Skupaj	%
					Ne, nikoli	Da, enkrat	Da, 2- do 3-krat	Da, 4- do 10-krat	Da, več kot 10-krat	Enkrat ali dvakrat mesečno	3- do 5-krat mesečno	6- do 9-krat mesečno	10- do 19-krat mesečno	20- ali večkrat mesečno		
1	1	1	Nepivci	Nikoli	1927										1927	40,28
		2	Redkopivci	Redko	876	126	38									1040
2	2	3	Pivci, ki se ne opijajo mesečno	Redko				3**							1213	25,36
				Vsak mesec	43	25	12	2**								
				Enkrat ali dvakrat mesečno	503	196	106	30								
				3- do 5-krat mesečno	112	54	40	20								
				6- do 9-krat mesečno	19	16	17									
				10- do 19-krat mesečno	3	6	3									
				20 ali večkrat mesečno	2	1										
				Redko					4	5						
3	3	4	Večinoma pivci, ki se opijajo 1- ali 2-krat mesečno	Vsak mesec				5	2					385	8,05	
				Enkrat ali dvakrat mesečno				6***	151							
				3- do 5-krat mesečno				7***	167	27						
				6- do 9-krat mesečno				5	4							
				10- do 19-krat mesečno					2							
				6- do 9-krat mesečno						60****	23	14				
4	4	5	Večinoma pivci, ki pijejo zelo pogosto in se opijajo 1- ali 2-krat mesečno ali pogosteje	10- do 19-krat mesečno					26	21	12	3	219	4,58		
				20- ali večkrat mesečno				1****	20	11	9	7			12	
				Skupaj	3485	424	216	61	28	431	82	35			10	12

* 1.R – prvo razvrščanje, 2.R – drugo razvrščanje, 3.R – tretje razvrščanje

** enotam smo spremenili pripadnost iz 2. v 3. skupino

*** enotam smo spremenili pripadnost iz 3. v 4. skupino

**** enotam smo spremenili pripadnost iz 4. v 5. skupino

Preglednica 2: STIPA po starosti in spolu

STIPA – stopnja tveganosti izkušenj s pitjem alkohola glede na pogostost pitja in opijanja

Vrednosti spremenljivke	11 let						13 let						15 let						Skupaj					
	Fantje		Dekleta		Skupaj		Fantje		Dekleta		Skupaj		Fantje		Dekleta		Skupaj		Fantje		Dekleta		Skupaj	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Netvegano	485	57,30	605	71,30	1090	64,30	257	34,00	347	45,80	604	39,90	104	13,50	129	16,00	233	14,80	846	35,60	1081	44,90	1927	40,30
Tvegano	231	27,30	183	21,60	414	24,40	182	24,10	156	20,60	338	22,30	140	18,10	148	18,40	288	18,30	553	23,30	487	20,20	1040	21,70
Zelo tvegano	111	13,10	52	6,10	163	9,60	237	31,30	201	26,50	438	28,90	305	39,50	307	38,20	612	38,80	653	27,50	560	23,20	1213	25,40
Zelo visoko tvegano	19	2,20	8	0,90	27	1,60	57	7,50	43	5,70	100	6,60	119	15,40	139	17,30	258	16,40	195	8,20	190	7,90	385	8,00
Izjemno visoko tvegano	1	0,10	0	0,00	1	0,10	23	3,00	11	1,50	34	2,20	105	13,60	81	10,10	186	11,80	129	5,40	92	3,80	221	4,60
Skupaj	847	100,00	848	100,00	1695	100,00	756	100,00	758	100,00	1514	100,00	773	100,00	804	100,00	1577	100,00	2376	100,00	2410	100,00	4786	100,0

Preglednica 3: Povzetek linearne regresije za pojasnjevanje STIPA pri 11-letnikih glede na izbrane starševske in vrstniške dejavnike

Neodvisne spremenljivke	b	SN _b	β	t	p	IZ (95 %)		VIF
						Sp. meja	Zg. meja	
Pogovor s starši	-0,081	0,034	-0,083	-3,171	0,002	-0,132	-0,031	1,175
Pogovor s prijatelji	0,052	0,040	0,057	2,196	0,028	0,006	0,099	1,144
E-komuniciranje s prijatelji	0,014	0,020	0,028	1,012	0,275	-0,011	0,038	1,113
Število prijateljev	0,143	0,056	0,064	2,553	0,011	0,033	0,253	1,086
Osamljenost	0,082	0,022	0,095	3,751	0,000	0,039	0,125	1,114
Druženje s prijatelji ob popoldnevih	-0,014	0,011	-0,033	-1,216	0,224	-0,036	0,008	1,263
Druženje s prijatelji ob večerih	0,032	0,010	0,081	3,064	0,002	0,011	0,052	1,217
Pretepanje	0,124	0,040	0,215	8,610	0,000	0,096	0,153	1,070
Bil/-a trpinčen/-a	-0,026	0,023	-0,029	-1,137	0,256	-0,071	0,019	1,122
Sodelovanje pri trpinčenju drugih	0,104	0,028	0,093	3,687	0,000	0,048	0,159	1,107

Opomba. Pogovor s starši – stopnja spontanosti pogovora s starši, pogovor s prijatelji – stopnja spontanosti pogovora s prijatelji, e-komuniciranje s prijatelji – pogostost komuniciranja s prijatelji prek elektronskih medijev, osamljenost – stopnja osamljenosti, druženje s prijatelji ob popoldnevih – pogostost druženja s prijatelji ob popoldnevih, druženje s prijatelji ob večerih – pogostost druženja s prijatelji ob večerih, pretepanje – pogostost pretepanja z vrstniki v zadnjih 12 mesecih, bil/-a trpinčen/-a – pogostost izkušenj biti žrtev vrstniškega trpinčenja v šoli v zadnjih nekaj mesecih, sodelovanje pri trpinčenju drugih – pogostost sodelovanja pri trpinčenju vrstnikov v šoli v zadnjih nekaj mesecih.

Preglednica 4: Povzetek linearne regresije za pojasnjevanje STIPA pri 13-letnikih glede na izbrane starševske in vrstniške dejavnike

Neodvisne spremenljivke	b	SN _b	β	t	p	IZ (95 %)		VIF
						Sp. meja	Zg. meja	
Pogovor s starši	-0,156	0,034	-0,117	-4,560	0,000	-0,223	-0,089	1,116
Pogovor s prijatelji	0,084	0,040	0,054	2,085	0,037	0,005	0,162	1,143
E-komuniciranje s prijatelji	0,064	0,020	0,084	3,188	0,001	0,025	0,104	1,185
Število prijateljev	3,000	0,071	0,055	2,165	0,031	0,014	0,291	1,094
Osamljenost	0,108	0,031	0,090	3,466	0,001	0,047	0,169	1,142
Druženje s prijatelji ob popoldnevih	-0,006	0,018	0,009	-0,329	0,742	-0,041	0,029	1,338
Druženje s prijatelji ob večerih	0,112	0,017	0,204	7,345	0,000	0,089	0,155	1,298
Pretepanje	0,140	0,210	0,170	6,535	0,000	0,098	0,182	1,144
Bil/-a trpinčen/-a	0,038	0,030	0,033	1,264	0,206	-0,021	0,097	1,129
Sodelovanje pri trpinčenju drugih	0,117	0,032	0,095	3,603	0,000	0,053	0,180	1,165

Opomba. *Pogovor s starši* – stopnja spontanosti pogovora s starši, *pogovor s prijatelji* – stopnja spontanosti pogovora s prijatelji, *e-komuniciranje s prijatelji* – pogostost komuniciranja s prijatelji prek elektronskih medijev, *osamljenost* – stopnja osamljenosti, *druženje s prijatelji ob popoldnevih* – pogostost druženja s prijatelji ob popoldnevih, *druženje s prijatelji ob večerih* – pogostost druženja s prijatelji ob večerih, *pretepanje* – pogostost pretepanja z vrstniki v zadnjih 12 mesecih, *bil/-a trpinčen/-a* – pogostost izkušenj biti žrtev vrstniškega trpinčenja v šoli v zadnjih nekaj mesecih, *sodelovanje pri trpinčenju drugih* – pogostost sodelovanja pri trpinčenju vrstnikov v šoli v zadnjih nekaj mesecih.

Preglednica 5: Povzetek linearne regresije za pojasnjevanje STIPA pri 15-letnikih glede na izbrane starševske in vrstniške dejavnike

Neodvisne spremenljivke	b	SN _b	β	t	p	IZ (95 %)		VIF
						Sp. meja	Zg. meja	
Pogovor s starši	-,149	,035	-,169	-7,073	,000	-0,319	-0,180	1,110
Pogovor s prijatelji	,007	,047	,003	,143	,887	-0,085	0,098	1,107
E-komuniciranje s prijatelji	,130	,024	,132	5,384	,000	0,083	0,177	1,181
Število prijateljev	,106	,074	,033	1,420	,156	-0,040	0,252	1,051
Osamljenost	-,013	,031	,010	,429	,668	-0,048	0,074	1,128
Druženje s prijatelji ob popoldnevih	,068	,018	,099	3,751	,000	0,032	0,103	1,347
Druženje s prijatelji ob večerih	,181	,018	,270	10,303	,000	0,146	0,215	1,337
Pretepanje	,154	,026	,144	5,925	,000	0,103	0,205	1,154
Bil/a trpinčen/-a	-,480	,041	-,027	-1,150	,250	-0,129	0,034	1,095
Sodelovanje pri trpinčenju drugih	,113	,034	,081	3,290	,001	0,045	0,180	1,168

Opomba. *Pogovor s starši* – stopnja spontanosti pogovora s starši, *pogovor s prijatelji* – stopnja spontanosti pogovora s prijatelji, *e-komuniciranje s prijatelji* – pogostost komuniciranja s prijatelji prek elektronskih medijev, *osamljenost* – stopnja osamljenosti, *druženje s prijatelji ob popoldnevih* – pogostost druženja s prijatelji ob popoldnevih, *druženje s prijatelji ob večerih* – pogostost druženja s prijatelji ob večerih, *pretepanje* – pogostost pretepanja z vrstniki v zadnjih 12 mesecih, *bil/-a trpinčen/-a* – pogostost izkušenj biti žrtev vrstniškega trpinčenja v šoli v zadnjih nekaj mesecih, *sodelovanje pri trpinčenju drugih* – pogostost sodelovanja pri trpinčenju vrstnikov v šoli v zadnjih nekaj mesecih.